

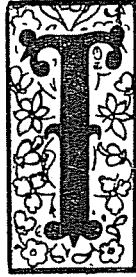
Tasavvuf

Zahidlerin Tenkidi

İBN'ul - CEVZİ

(V. 597 / 1200)

Tercüme :
Dr. Ahmed Subhi
FURAT

ercümesi takdim edilen yazı, İslâm dünyasının en mümtâz âlim ve müelliflerinden biri olan İbn'ul-Cevzî'nin *Telbisü İblis* isimli eserinden alınmıştır. Asıl adı Abdurrahmân olan ve fakat daha ziyade İbn'ul-Cevzî diye tanınan müellif, hicri 510 (milâdi 1116) da Bağdad'da doğdu. Babası Ali Bey, zengin bir âilenin reisi bulunuyordu.

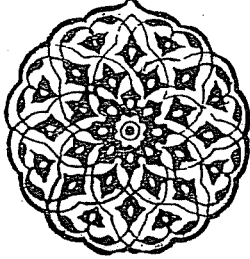
İbn'ul-Cevzî ciddi bir tahsil devresi geçirdi. İslâmî ilimlerin (hukuk), vaaz, hâdis gibi muhtelif sahalarında devrinin tanınmış âlimlerinden okudu. Bir aralık zâhidâne yaşayışa meyletti. Bilhassa geniş halk kütelleri üzerinde tesirli vaazlarıyla tanındı.

İslâm âleminin en fazla eser yazmış müelliflerinden biri de İbn'ul-Cevzî idi. 300 kadar eser yazdığını bizzat söyleyen müellifin, eserlerinden bugün 100'den fazlası elimizdedir. Tarih, lisâniyât, tasavvuf, hâdis hitâbet ve vaaz gibi pek geniş bir sahaya yayılan bu eserlerin en tanınmışlarının birkaçı şunlardır: *El-Muntazam*, *Zemm'ul-hevâ*, *El-Mevzûât el-kübrâ min ehâdis'il-merfûât*, *Sıfat'us-safya*, *Kitâb'ul-kussâs* v.d.

İbn'ul-Cevzî hicri 597 (milâdi 1200) de doğduğu şehir Bağdad'ta vefat etti.

Eserleri arasında bulunan *Telbisü İblis I* (Şeytanın aldatması), bütün kötülüklerin başlıca müsebbibi olarak gördüğü şeytanın hile ve tuzakları hakkında yazılmıştır. Eser 1. Sünnet ve cemaata sarılma, 2. Bid'atları kınama, 3. Şeytanın fitnelerinden sakınırma, 4. Aldatma ve Gurur, 5. Şeytanın akidelerdeki aldatmaları, 6. Şeytanın âlimleri aldatması, 7. Şeytanın vâli ve sultanları aldatması, 8. Şeytanın âbidleri aldatması, 9. Şeytanın zahidleri aldatması, 10. Şeytanın sûfilere aldatması, 11. Şeytanın dindarları aldatması, 12. Şeytanın avâmı aldatması, 13. Şeytanın bütün insanları aldatması başlıkları altında 13 bölümden teşekkül etmektedir. Aşağıda tercümesi sunulan kısım ise 9. bölümdendir.

Bu bölüm, 2 İslâm tasavvufunun başlangıcı olması dolayısıyla büyük bir ehemmiyet taşıyan zühed hareketinin mümessilleri olan zahidlerin şeytanın tahriki ile neler yaptıklarını, oysa neler yapmaları gerektiğini açıklamaktadır. İslâmın ruhuna uygun

bir zühd telâkkisinin tebellüründe faydalı olabileceği mülâhazasıyla tercüme edilmiştir.

1 Tercümede, Telbisü İblis'in matbû nüshalarında bazı matbaa hataları olduğundan, elyazması nüshalara da müracaat edilmiştir.

2 Bölümün metindeki başlığı aslında «Şeytanın zahidleri aldatması» diye tercüme edilmelidir. Fakat burada «Zahidlerin Tenkidi» şeklinde bir başlık kullanılmıştır.

Şeytanın âbid ve zâhidleri aldatması en ziyade gizli riyâ ile olmaktadır. Riyânın vücûd tâkatsizliği, yüz sarılığı ve saç baş perişanlığını izhâr tarzında görünen şekli buna dahil değildir. Huşû içinde oluşu ihsâs için sesi alçaltma ile namaz kılma ve sadaka vermedeki riyâ da böyledir. Görünen bu haller ve benzerleri gizli kalmaz.

Biz ise burada gizli riyâyâ temas edeceğiz. Hz. Peygamber —Allah'ın salât ve selâmı ona olsun: «Ameller niyetlerledir» buyurmuştur. Amelle, aziz ve celil olan Allah'ın rızası talep edilmedikçe, katında kabul görmez.

Mümin, ameli ile sadece Allah teâlâ'yı—O'nu tenzih ederim— arzular. Şeytansa ona gizli riyâyı aşilar ve işini çıkmaza sokar; artık böyle birinin kurtuluşu güçtür. Hz. Yesâr'a kadar çıkan şu hadiste zikredilmiştir; Hz. Yesâr, bana Yunus b. Esbât söyledi, der ve nakleder: «Amelin doğruluğunu, bozduğuna bakarak öğreniniz»; ben bunu yirmi iki senede öğrendim.» «İbrâhim el—Hanzalî'ye kadar çıkan aşağıdaki hadiste rivâyet edilmiştir; İbrâhim elHanzalî, «Ben Bukye b. el—Velîd» ten; Bukye de, ben de İbrâhim b. Edhem'den işittim, demiştir. İbrâhim b. Edhem şöyle diyormuş: Ben mârifeti Semân isminde bir râhibten öğrendim. Manastırında yanına girmiştin. Ona:

— Ne kadar zamandan beri bu manastırdasın, dedim.

— Yetmiş seneden beri, dedi.

— Ne yersin?

— Ey hanîf, neye soruyorsun?

— Öğrenmek istedim.

— Her gece bir nohut,

— İçinden nasıl takviye görüyorsun da bu kadar nohut sana kâfi geliyor?

— Hizandakileri görüyor musun?

— Evet.

— Onlar her sene, birgün bana gelirler; manastırımı süslerler, etrafımda dönerler, böylece beni tâzim ederler. Nefsim ibâdetten yoruldukça, hemen o an onları hatırlarım. Bir senenin cehdini, bir an uğruna yüklenirim. Ey hanîf kardüşim, sen de bir anın cehdini, ebediyet uğruna üzerine al.

Bu ifâde karşısında kalbime mârifet doğmuştu. Devam etti:

— Daha anlatayım mı? Memnun kalmıştım evet, dedim. Bunun üzerine:

— Manastıra in, dedi. Ben de indim. Bana içinde yirmi nohut bulunan bir çömleği uzattı ve:

— Ey hanîf, söyle sana uzattığı nedir? dediler.

— Yiyeceği, dedim.

— Onu ne yapacaksın? O daha çok bizim olmalı, bize ifâde etmek için ne istersin?

— Yirmi dinâr

Bunun üzerine bana yirmi dinar verdiler. Şeyhe doğru döndüm..

Bana:

— Hata ettin, yirmi bin de deseydin verirlerdi. Bu, kendisine ibâdet edilmeyenin değeri, ibâdet ettiğinin değerini artık sen biç! Ey hanîf Allah'a yönel, dedi.

Sâlih kullar, riyâ korkusundan çekinerek, amelerini gizlemişler, bunları aksileyle değersiz göstermişlerdir. İbn Sîrîn, gündüz güler, gece ağlardı. Eyyûp es—Sahîyânî'nin cübesinin eteğinde sarkmış bazı kısımlar vardı. İbn Edhem hastalandığı zaman, yanında sıhhatli kimselerin yiyeceği şeyler görülürdü. Abdullah b. el-Mubârek, Bekkâr b. Abdillâh ve Vehb b. Münebbih isnad zinciriyle gelen bir haberde, Vehb şöyle diyordu: Zamanının en faziletlilerinden biri varmış; ziyaret edilirmiş. O da gelenlere nasihatlarla bulunmuş. Günün birinde etrafında toplanmışlar. Anlatmış: Biz dünyadan çıkmış, âsi olmaktan korkarak âile ve malarımızı terketmiştik. Ama bu durumda, bize mal sahiplerininkinden daha fazla bir isyân halinin musallat olmasından korkmuşum. İçimizden birimizin, ihtiyacının giderilişine, bir şey satın alsa, borcunu ödemeğe yaklaşısına, birisiyle karşılaşsa saygı görüp tebci edilişine sevindiğini görüyordum. Durum şuyü buldu; sonunda melike haber

verilmiş. Bunun üzerine melik, bu zatın hal ve hatırını sormak, onu görmek için gelmiş. Mezkûr zat, meliki görünce «Bu meilktir, hal ve hatırını sormak için gelmiştir» denilmiş. O da «Niye geldi?» deyince, «Senin ettiğin vaazlar dolayısıyla geldi» demişler. Daha sonra melikin kölesi:

— Yiyeceğin var mı? diye sormuş. O zat ta:

— Senin her zaman kendisiyle iftar ettiğin bir parça meyve, var, demiş. Sonra da gündüz oruç tutup iftar etmediği halde, yemeğe başlamış. Melik gelip bakmış, selâm vermiş. O da ehemmiyetsiz bir tarzda karşılıkta bulunmuş ve yemeğine dönüp yemeğe başlamış. Melik bunun üzerine:

— Bahsedilen zat nerede? diye sormuş,

— Budur, denilmiş.

— Bu yiyen mi?

Evet, denilince, «Bunda hayır yok» demiş ve dönüp gitmiş. Bunun üzerine o zat ta «Alah teâlâ'ya seni benden uzaklaştırdığı şeyden dolayı hamd olsun» diye dua etmiş.

Yine Velid'e dayanan diğer bir rivâyete göre de, melik gelince, mezkûr zat yemeğini önüne koymuş ve büyük lokmalar yapıp, yağa banmağa koyulmuş ve ağzını şapırdatarak yemiş. Melik «Nasılsın?» demiş. O da «Diğer insanlar gibiyim» karşılığında bulunmuş. Bunun üzerine melik, atının dizginini çevirip «Bundan bir hayır yok!» demiş Mezkûr zat ta arkasından «Onu, beni ayıplayarak gönderen Allah'a hamd olsun» diye dua etmiş.

Atâ'ya dayanan bir isnadla şu haber nakledilir: Abdülmelik'in oğlu Ebu'l—Velid, Yezid b. Mürted'i vâli tayin etmek istemiş. Haber Yezid'e ulaşınca, bir kürk giymiş; kürkün deri kısmını dışarı, yün kısmını içeri çevirmiş, yanına somun ve et almış, ne palto, ne başına bir şey, ne ayakkabı ve ne de fotin almadan yola çıkmış, birşeyler yiyerek sokaklarda yürümeğe başlamış. Velid'e, Yezid'in bozulduğu söylenmiş ve yaptıkları haber verilmiş. Bunun üzerine o da tayinden vazgeçmiş. Buna benzer hâdiseler pek çoktur.

Zâhidler arasında, zühdü dış ve iç hal olarak yaşayanlar vardır. Fakat zâhid, dünyayı terk edişinden arkadaşlarına yahut hanımına bahsetmenin lüzûmunu idrak etmiştir. Böylelikle, İbrahim b. Edhem'le hikâyesini zikrettiğimiz rahibe olduğu gibi kendisine de sabretmek kolay gelir. O zühdünde ihlâsı arzulamışsa, yemeğini, nefsinin koruyacak nisbette âilesiyle birlikte yer ve ondan söz etmez.

Dâvûd b Ebû Hind, âilesinin haberi olmadan yirmi sene oruç tutmuştu. Yemeğini alıp, çarşıya çıkar ve yolda sadaka olarak verirdi. Çarşı halkı, onu evde yemek yediğini, ev halkı ise çarşıda yediğini zannederlerdi. Hakiki zahidler böyledir.

BENİM DUAM

Hep Senin eserindir, gözüm nereye baksa
Kulun unutmaz Seni gözünden yaş da aksa
Dünyanın en mutlu insanı, olurum, ancak
Tanrım başıma «Ne iyi kul» tâcını taksa.

K. AKANSU